Davent da l'antscheata da masiraziùn igl on 1864 quenta igl on 2022 sco on igl ple tgòld a quel cugl ple blear sulegl. Tut antut e la temperatura media carschida par 2 grads. Gea igl 2023 eara an la Svizra igl on savund ple tgòld ad igl on ple tgòld mundial.

Cun la midada digl clima vagnevan las stads digls davos 30 ons adigna ple setgas. Igls unviernsân tendenzialmeing daple prezipitaziùn a vignan adigna ple tgòlds.

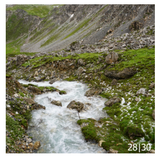

La ple grànda acumulaziùn d'aua an Svizra e l'aua suterana. Cun la midada digl clima samidan ear las prezipitaziùns. Ellas ân liac durànt otras stagiùns. Ascheia plov'igl adigna ple savens d'unviern a da parmavera ca da stad a d'atùn, tge c'â ear egn'influenza sen l'aua suterana ca stat a disposiziùn.

La producziùn d'egn kilogram caschiel dovra 10'000 liters aua.

nigna lubientscha par novas tschiffadas da funtàna

L'alp Curtginatsch sur la vischnànca da Maton e cun 2'273 m.s.m. egna da las alps situada igl ple òlt an la Svizra.

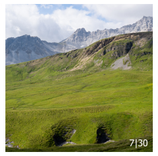

Davent digl on 1987, en palés a cuntradas da palé da balteztga speziala, schurmageadas. Intervenziùns an teritoris da palé, sco par exaimpel igl duvrar d'egna funtàna, dovran egna lubientscha.

reduczìùn aua luada

An teritoris muntagnards vean aua conservada an furma da nev a sglatsch, avànt c'egna part cura sco aua luada an la valada. La massa digls sglatschers e davent digls 1850 davantada adigna ple pintga. Las regiùns anturn igl Ragn vignan a pearder bunameing tut igls sglatschers antocen la fegn digl tschantaner.

Las zonas da vegetaziùn a fauna (p.ex. igl cunfegn digl gòld) sastorschan antras igl stgòldamaint digl clima ancùnter ansei.

midada digl clima

daple reflecziùn

Nev reflectescha anavos 45% antocen 90% digl sulegl, zespet parancùnter me 18% antocen 23%. Daple glisch ca vean prandida sei digl taratsch, ple tgòld c'el vean.

aua svarescha mintgatànt da stad agl atun

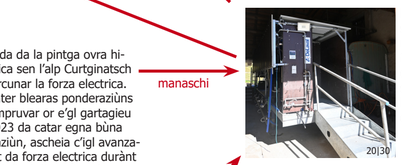

Davent digls 2016 vean duvro sen l'alp Curtginatsch egna mulschera mobila, ca vean fatg ir cun strom. Cunquegl ca var 100 vatgas viandeschan suainter agl pavel, fa la mulschera pliras geadas ad on midada.

alp Curtginatsch

La sagnùna Janine agl pastur Marc prestan davent da la damàn las 4.00 antocen la sera las 21.00 uras egna grànda lavur, cunquegl c'els fan ir a van par la biestga da diferaints purs sen la pastira, mulschan ella a produzeschan caschiel or digl latg.

Anturn l'alp Curtginatsch dat igl numerusas funtànas. La funtàna ca porta la ple blear'aua satgata agl teritori da palé Anarosa. Ella stat sut schurmetg naziunal.

Par la producziùn da caschiel sen l'alp Curtginatsch dovra la sagnùna Janine mintga gi aua da bever: Ella vean duvrada sco ingredienza pigl caschiel, pigl tarschinar digls aparats sco ear par la producziùn da pressiùn a calira agl "Dampfkessi".

ingredienza, schubargear, scaldar, bassa da viver

latg par caschar

La vatga da latg Grischa beva durànt egn gi tgòld antocen 100 liters aua a maglia sen l'alp Curtginatsch mintga gi 70 – 100 kg earva frestga. Anturn 100 vatgas passaintan mintgame la stad sen l'alp Curtginatsch.

La pintga ovra hidraulica, ca vean fatg ir cun l'aua digl dutg, porscha forza electrica par l'alp Curtginatsch. Digls tains c'igl vean duvro zund bleara forza electrica, tànscha la turbina d'aua dantànt betga ad igl dovra ultra da quegl egn generatur da diesel.

La sfida da la pintga ovra hidraulica sen l'alp Curtginatsch e d'arcunar la forza electrica. Suainter blearas ponderaziùns ad ampruvar or e'gl gartagieu igl 2023 da catar egna bùna schliaziùn, ascheia c'igl avanzamaint da forza electrica durànt egn òlt livel d'aua â savieu vagnir duvro ple tard pigl tains da stretgas da la forza electrica.

manaschi

manaschi

Egn generatur da diesel e egn motor, ca produzescha forza electrica an situaziùns d'urgenza. Sco tier tut igls motors da diesel safurman antras l'utilisaziùn svapurs.

schurmetg

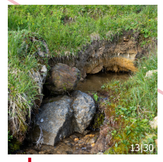

Siaintan las funtànas sen egn'alp, vean l'aua mintgatànt transpurtada cun egn helicopter se d'alp. Tier egn grànd basegns d'aua sen egn'alp da vatgas e quegl dantànt bunameing nunpussevel.

traczìùn

Egna palé plata vean nutrida antras aua da plievgia ad aua suterana. La palé arcunescha egna massa CO2 ad e egn spazi da viver par blears animals a plàntas c'igl dat me là. Egna palé destruida sa bunameing betga ple vagnir restorada.

Mintgatànt tgat'ign tier tigias muntagnardas igl ranviamaint «nign'aua da bever» tigl lavabo near tier la turvasch. Tgi ca less lavar igls daints, sto cumprar egna buteglia d'aua minerala a tgi c'â set sto cumprar egn tee da la tigia near otras bavràndas.

nigna aua da spegna

funtànas a dutgs svaneschan sen alps

Scha la funtàna, ca vean duvrada sen l'alp Curtginatsch, svaness digltut, stuess igl manaschi d'alp vagnir do sei.

Par ca la producziùn da caschiel se d'alp rendi finanzialmeing, paja la federaziùn subvenziùns agls manaschis d'alp a da la valada. Quella suma fa or anturn 30% da las antradas digls manaschis purils locals.

carstgàn local

turvaschs svaneschan

Igl Armon passainta las sias vacànzas savens se d'acla. Par saver lavar giou sto el ir par aua tier la turvasch. Tarmagliear cun l'aua sa el dantànt betga – igl dovra ascheia schon 5 mintuas antocen c'igl sarlut â s'amplanieu cun aua.

nigna cultivaziùn sen tres scalems

manaschi sto vagnir banduno

La Lia agl Max vivan sen egn manaschi puril an la valada. An las vacànzas da stad, cura ca la biestga sanutrescha sur igl cunfegn digl gòld sen l'alp Curtginatsch, gidan igls unfànts da far fagn an la valada a se d'acla, par ver reservas d'unviern pigls animals.

spearsa da biodiversitad

Nass da stad nigna biestga ple sen las pastiras d'alp, prandessan las tgaglias surmàn agl gòld. Egna grànda part digl spazi da viver digls animals d'alp sco ear egn grànd diember da plàntas indigenas nass a pearder a la biodiversitad saredutgess.

carstgàns & natira globala

vivàndas

vivàndas

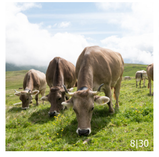

Me ramaglieaders sco vatgas, nursas near tgoras san elavurar las earvas ascheia, ca nus carstgàns savagn duvrar ellas par sanutrir an furma da latg, caschiel a tgarn.

Egn'acla sche sen anturn 1'500 antocen 1'800 m.s.m. An l'economeia da tres scalems van igls purs cun lur biestga tut tanor igl pavel igl amprem da la valada se d'acla ad alura anavànt se d'alp, avànt c'igl va igl atùn puspe anavos sur l'acla an la valada.

sainza cultivaziùn sen tres scalems ple poc reserva d'unviern

Ân purs sen manaschis purils megna pocs pros par saver nutrir igls animals, ston els cumprar pavel.

3/4 digl pavel par animals da nez e earva near fagn ca dariva savens da la Svizra. An la valada vean dantànt ear cultivo pavel sco avagna near fava. La surfatscha da culitvaziùn an la Svizra e dantànt limitada, parquegl vean la measadad digl pavel impurtada.

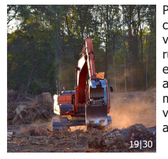

Par la cultivaziùn da pavel conzentro, sco p.ex. soja, vean an l'America digl sid runco igl gòld tropic. Gas cun efects da seara vignan libers ad igl vean anzuo artifizialmeing – par egn kilo soja vean peia duvro 1'800 liters aua.